

EEN BIJDRAGE AAN HET JOODS HISTORISCH MUSEUM

56-04-02

24 JANUARI 1941:

BESLUIT AANMELDINGSPLICHT VAN DE DUITSE BEZETTERS VOOR ALLE JODEN UIT TE VOEREN DOOR DE GEMEENTELIJKE BEVOLKINGSREGISTERS EN HET RIJKSBEVOLKINGSREGISTER

Er komt een verordening met een keurige 'Begripsbepaling' van wat een jood is en tal van bijbehorende formulieren. Ongeacht het al dan niet practiseren van de joodse godsdienst, vormt enkel de 'joodse afstamming', de basis van de registratie. Een registratie waarbij, naargelang deze afstamming, in het bevolkingsregister een 'J' (jood) of een 'B' (bastaardjood), aangebracht wordt op een 'ruiter' op de persoonskaart, waarmee men "auf ersten Blick" kan zien wie joden zijn. Vrijwel allen die 'joden' zijn volgens deze verordening, melden zich zelf aan:

"men had altijd geleefd in een correcte, welbestuurde wereld, waarin men toch al op allerlei kaarten stond, in registers voorkwam, die niet waren vernietigd, die, intact als ze waren, elk verzet leken te verlammen."

De duitse bezetters hebben niet te klagen over nauwkeurigheid en ijver, waarmee hun besluit uitgevoerd wordt. In hun rapporten noemen zij dit "mustergueltig" en spreken zelfs van het Rijksbevolkingsregister en de gemeentelijke organen, die "loyal, ja sogar sehr bemueht" gewerkt hebben.

De gemeente Amsterdam loopt welliswaar wat achter met het inleveren van de registraties, maar had ook wat extra werk opgedragen gekregen, zoals het maken van een kaart van alle joodse kwartieren, met daarbij behorende statistische gegevens. Deze kaart is al in mei 1941 klaar in verschillende versies. Samensteller is het Gemeentelijk Bureau van de Statistiek te Amsterdam. Op de kaarten staan in rood, per 'statistische buurt-eenheid' de aantallen 'joden' en in blauw de aantallen 'niet-joden' aangegeven. Een andere versie (de hier afgebeelde) geeft nog eens voor de overzichtelijkheid een samenvattende weergave, waarbij iedere zwarte stip gelijk is aan tien joden. Deze kaarten dienen als basis voor een discussie of er in Amsterdam al dan niet, een ghetto gevormd moet worden, waar dat gesitueerd en hoe dat van de rest van de stad afgesloten zou kunnen worden. Een 'echt' ommuurd ghetto zoals o.m. in Warschau is er nooit gekomen, maar wel een aantal 'concentratiepunten' (jodenbuurt van Weesperstraat tot Nieuwmarkt, Asterdorp in Noord, Transvaal- en Rivierenbuurt).

De Dienst Publieke Werken zorgt even later, in september 1941, voor een nette planningskaart welke bruggen opgehaald en waar versperringengemaakt moeten worden.

Het 'concentratiepunt' Asterdorp had zulke versperringen niet nodig, dat was al van zichzelf ommuurd, door de Gemeentelijke Dienst Volkshuisvesting in de dertiger jaren gebouwd als heropvoedingskamp voor als 'a-sociaal' aangewezen gezinnen.

"SOMS KAN MEN DUIZELEN" schreef de historicus dr. J. Presser in het hoofdstuk "Geografie en Statistiek" van zijn boek "Ondergang: - de vervolging en verdelging van het nederlandse jodendom 1940 - 1945", als hij het over deze kaarten heeft, die nu al ruim 40 jaar, keurig geconserveerd en gecatalogiseerd, op de zolders van het Rijksbureau voor Oorlogsdocumentatie aan de Herengracht rusten.

Kaarten die om de een of andere reden nooit gereproduceerd zijn in publiek beschikbare boeken over de tweede wereldoorlog en ook nooit een plaatsje hebben gekregen in de talloze tentoonstellingen die er in de loop der jaren over dit onderwerp zijn gemaakt.

Ook in het zojuist geopende Joods Historisch Museum heeft deze kaart geen plaats gekregen. Wel zijn er, in het verhoudingsgevijs zeer beperkte deel dat aan de vervolging in de tweede wereldoorlog is gewijd, de hiervoor genoemde verordening tot registratie van de joden en gemeentelijke formulieren tot uitvoering ervan te zien.

Nu zijn er honderdduizenden documenten, die hetzelfde lot van in vergetelheid rusten in stoffige archieven beschoren is. Waarom nu juist dit document gereproduceerd ?

-Omdat het in al zijn koele nauwkeurigheid vrijwel in een oogopslag de werking van de vernietigingsmachinerie toont.
-Omdat de huidige informatiemaatschappij oneindig veel verdergaande mogelijkheden tot registratie, selectie en de daar op volgende uitschakeling en vernietiging heeft en deze kaarten je dat met een schok duidelijk maken.
-Omdat het hier een product van gewone keurige gemeenteambtenaren betreft, waardoor je des te meer beseft hoe diep de mogelijkheden tot onderdrukking en vernietiging besloten zijn in de 'eigen samenleving'; hoe bedriegelijk het is al het kwaad aan herkenbare 'gemeen ogende bruten' toe te schrijven; hoezeer je zelf deel uitmaakt van zo'n 'stelsel'.

"Het Joods Historisch Museum wil geen geschiedenis tonen om de geschiedenis, maar juist in relatie tot hedendaagse problemen, de processen waarin wij allen verwickeld zijn. Het museum probeert te signaleren, te beschrijven en vragen te stellen, opdat de bezoeker op zijn of haar wijze, binnen zijn of haar kader herinneren en leren kan."

(uit het persbericht van april 1987)

De reproductie (met beperkte middelen) van een van de bovengenoemde kaarten, moet gezien worden als een ongevraagde bijdrage aan dit streven van het museum en een opwekking uiteindelijk het originele document in de tentoonstelling op te nemen.

28/4/87 tj.

BIJLAGE BIJ BLUF 267 D.D. 29.4.87

E 220 620 148

EEN BIJDRAGE AAN HET JOODS HISTORISCH MUSEUM

